

Dokumenty

Otevřený dopis poslancům, senátorům i občanům České republiky o nynějším stavu a podmínkách výuky dějepisu

Je známo, že „již staří Římané“ považovali znalost historie za nezbytnou pro každého jedince i stát, méně známo je, že se již od 6. stol. př. n. l. v čase největšího nebezpečí nebo ohrožení senát usnášel na nařízení, které do dějin vešlo svou formulí „*Videant consules, ne quid res publica detrimenti capiat*“ – Konzulové hleďte, aby republika neutrpěla škodu. Nemáme konzuly a bohužel ani obdobné nařízení, ale ministerské úředníky, na něž se již deset let bezvýsledně obracíme s naléhavými žádostmi a prosbami o zajištění příznivých podmínek pro dějepisné vyučování; a máme poslance a senátory, které naléhavě o pomoc žádáme nyní.

Zejména po seznámení s posledními úpravami, které vyvrcholily nezařazením dějepisu do státních maturit (mezi třináct navržených volitelných předmětů), jsme si s hořkostí znovu uvědomili, jak se historie ve škole systematicky dostává na okraj pozornosti, a že snad již jedinou možností, která nám zbývá, je ozvat se veřejně, informovat a zainteresovat širokou veřejnost, neboť za několik let již může být na nápravu pozdě.

Zatímco mezinárodní organizace pod záštitou Rady Evropy oceňují význam historického vědomí pro národy i sjednocenou Evropu a podporují aktivity, směřující k jeho rozvíjení, my se připravujeme na tolik diskutovaný vstup do Evropy historickou negramotností.

Zatímco ostatní evropské národy – malé i velké – usilují o posílení lidského sebevědomí i národní hrdosti mimo jiné za pomoci historie, u nás je tomu naopak. Protože důsledky nynějších rozhodnutí nejsou patrné ihned, ale budou zřejmé až za delší čas, obáváme se, že si většina rodičů i ostatních občanů neuvědomuje jejich dopad a v běžných starostech a při sledování bezpočtu „afér“ jim nevěnuje pozornost.

Nemyslíme, že je možné trpně čekat, až začneme ztrácet své jistoty, kořeny posilující každý národ, a rozplývat se v multikulturní Evropě. Základy pro poznání hodnot vytvořených našimi předky, pro seznámení s velkými osobnostmi a jejich myšlenkami, stejně jako s kulturními statky, se kladou ve škole. U nás jsou díky nepříznivým podmínkám v těchto letech nadmíru

chatrné. Uvádíme některé z nejdůležitějších informací, které charakterizují tento stav:

Zařazení dějepisu do soustavy vzdělávání

- *Za deset let se u nás na žádné odborné úrovni nediskutovalo o tom, jaké poslání, obsah a cíle má mít dějepis v současné škole, v současné Evropě. Pojetí zůstává na úrovni minulých desetiletí.*
- *Osnovy pro dějepis jsou připravovány ve velmi úzkém okruhu autorů za krátkou dobu (v roce 1990 například osnovy pro jeden ročník za jeden den). Na rozdíl od zahraničních osnov, promyšlených a zpracovávaných početnými týmy autorů několika oborů s důrazem na cíle výuky, ty naše jsou jen chronologickým seznamem témat, nikoliv – jak se mnozí domnívají – souborem základního učiva, kde to či ono chybí. Tzv. standardy jsou výběrem z osnov s několika frázemi o úkolech dějepisu v úvodu. Obsah školních předmětů je izolován.*
- *První setkání dětí s dějinami se odehrává ve vlastivědě ve 4. a 5. třídě. Do hlav devíti až desetiletých žáků je nacpána celá česká historie od lovců mamutů po vznik ČR, aby deformované představy o minulých dějích již nikdy zcela nevyzimely z paměti a nebyly nahrazeny plnohodnotným a nezkresleným obrazem. Tentýž postup s povrchním vylíčením historického vývoje u nás a v Evropě (v omezené míře i ve světě) se pak opakuje v 6.–9. třídě a znovu na vyšším gymnáziu.*

Časová dotace

- *Dějepis má na základní i střední škole nejmenší časový prostor v celé Evropě – na základní škole průměrně jednu a půl vyučovací hodiny týdně. Ve dvou ze čtyř ročníků má tedy pouze jednu vyučovací hodinu (45 min.), což nutí k užívání v evropské moderní škole již déle opuštěných metod pasivního výkladu a memorování a k takové redukci učiva, že výuka téměř ztrácí cenu. Pro porovnání – v Evropě, kde je minimální časová dotace dvě hodiny dějepisu v každém ročníku, jsou běžně užívány „badatelské“ metody, úvahy, polemiky, diskuse.*
- *Na osmiletých gymnáziích byl v letech 1995–99 dějepis v učebních plánech jen do sexty; od r. 1999 byl zařazen i do septimy, avšak zato vyřazen ze 4. ročníku čtyřletých gymnázií na úroveň totalitního období. Časová tiseň vede i ve vyšších třídách gymnázií spíše k užívání metod výkladu s pasivitou studentů, než k jejich aktivnímu poznávání (to jednoznačně prokázalo i naše poslední místo v evropském projektu „Mládež a historie“ realizovaném v 29 státech s téměř 30 tisíci respondenty). Na ostatních našich středních školách (SOŠ a SOU) je dějepis většinou pouze rok nebo vůbec. Soudě z přehledu projektu Rady Evropy z roku 1999, v evropských zemích jsou i na tomto*

stupni minimem dvě hodiny dějepisu týdně, někdy i tři nebo čtyři. Důraz je kladen na samostatnost, tvořivost a schopnost komunikace.

• Odrážem vztahu společnosti k historii je její začlenění do školy. To odráží přehled v průběhu dějin ČSR–ČSSR–ČR: 1918–38: celkem ve všech třídách do maturity 19 h, 1945: 19 h, 1948: 15 h, 1953–57: 19 h, 1959: 18 h, 1960 až 66: 13–16 h, 1969: 16 h, 1972: 14 h, 1976: 16 h, později 14 h. Dnes je na základních školách a gymnáziích počet hodin dějepisu nejnižší: 6 + 6 = celkem 12 hodin.

Historická obec – obsah výuky a kvalita pomůcek

• Všechny podněty historiků, členů Historického klubu, dnes Sdružení historiků ČR, kteří od roku 1990 několikrát úředníkům ministerstva nabízek svou pomoc při koncipování výuky a garantování kvality pomůcek nabízených školám, byly odmítnuty. I poslední iniciativa vedení Sdružení historiků ČR na vytvoření odborné skupiny z února 1999 byla po slibných náznamech a sepsání návrhu dohody náměstkem ministra koncem roku odmítnuta.

Zajištění a podmínky výuky na školách

• Díky jednodinovým dotacím a zdánlivě malé náročnosti na přípravu učí dějepis stále více učitelů bez odborného vzdělání (aprobace), kteří ho dostávají k doplnění úvazku. (Zpráva České školní inspekce z r. 1998 uvádí 23 % neaprobovaných učitelů dějepisu. Stav se dále zhoršuje.) I to přispívá k výsledkům, s nimiž nemůžeme být spokojeni.

• Dějepisná výuka, zejména soudobých dějin, není zajištěna potřebnými kvalitními moderními pomůckami, některé druhy (dokumenty psané i názorné) zcela chybějí. Soukromé firmy nemají zájem vydávat pomůcky nebo metodické příručky apod. neskytající jistý zisk.

• Ve Středoškolské odborné činnosti je historie shodně s totalitním obdobím zařazena na samý konec seznamu jako šestnáctý obor pod názvem: Historie a ostatní humanitní a společenskovědní obory. V možnostech postupu do dalších kol jsou účastníci 16. skupiny s širokým záběrem oborů značně diskriminováni.

• V dějepise oproti ostatním naukovým předmětům nemají studenti našich středních škol příležitost k žádné soutěži typu olympiád běžných u jiných předmětů a vyhlášených MŠMT.

Pomoc učitelům

• Dějepis nemá žádný metodicky zaměřený časopis – obdobu těch, které jsou samozřejmě u jiných předmětů a v jiných zemích.

• Po zrušení sítě okresních pedagogických středisek v roce 1992 je další vzdělávání učitelů, pro dějepis nezbytné, realizováno „trhem“, což vede k tomu, že někde neexistuje vůbec žádná nabídka; kvalita je velmi rozdílná a není

kontrolována, státní peníze jsou vynakládány bez systému a bez přehledu o jejich efektivním využití.

- Česká školní inspekce zjistila v roce 1998, že jen 43 % ZŠ ukončilo výuku podle osnov (vznikem ČR); ostatní končí výuku rokem r. 1945 (asi 20 %), příp. 1968. Dějiny valné části 20. století zůstávají pro další generace tajemstvím. Závěry k reálné nápravě nebyly přijaty.

Vzdělávání učitelů

- Vysokoškolská příprava budoucích učitelů pro jejich praktickou činnost na školách je nedostatečná, důraz je kladen na vědeckou odbornost; díky omezeným finančním prostředkům byla praxe studentů na školách na většině fakult zredukována. I to kontrastuje s výukou didaktiky a řízenou praxí, jak je známe ze západních univerzit. Nevyšla žádná publikace, která by poskytla učitelům zkušenosti z moderní výuky dějepisu ze zahraničí i u nás.

Ocenění odkazu historie a její role v životě člověka vedením MŠMT

- Časově posledním projevem vztahu ministerstva k historii je to, že komise pro přípravu státní maturity, vedená náměstkem ministra, ke třinácti výběrovým předmětům státní maturity zpracovaným v l. 1999–2000 dějepis nezařadila.

Nemáme konzuly, máme však poslance a senátory a také soudné občany, které chceme tímto dopisem informovat o tom, jaké jsou podmínky pro historii ve škole. Ať kdykoliv později při zjištění neznalostí a lhostejného vztahu mladých lidí k hodnotám a odkazu minulosti nejsou opět za jedině viníky označováni učitelé. Přitom si ovšem zdaleka nemyslíme, že podíl na nekvalitní výuce nemají také samotné školy, ať učitelé nebo vedení škol.

Naprostý neúspěch jednání učitelů i historiků s ministerskými úředníky po jejich posledním výše uvedeném projevu pohrdání historií naší země, Evropy a světa a také nedávné neuspokojivé výsledky našich studentů například v projektu Mládež a historie nás vyburcovaly k tomu, abychom napsali tento dopis. Opravdu nechceme nic vědět o minulosti a nebude vadit, když se český národ rozplyne mezi ostatními Evropany, kteří usilovně hájí svou národní identitu? Když naši potomci budou snadno manipulovatelnými obyvateli jakéhosi území, nikoliv občany země, na jejíž vklad do historie můžeme být hrdí?

Jsme i nadále přesvědčeni, že dějepis není soupisem událostí a dat, ale že může každého mladého člověka vybavit nepřeborným bohatstvím myšlenek, podnětů a zkušeností lidstva pro jeho osobní život. Současně je i pramenem pro utváření jeho dovedností, hodnotového systému, mravnosti a vlastností

nezbytných pro člověka, který se bude spolupodílet na utváření demokratické společnosti. Na základě vlastních zkušeností i poznatků, které jsme v posledních letech získali v zahraničí, musíme uzavřít, že je nám velmi líto, že tyto úkoly zatím náš dějepis neplní (údaje můžeme doložit dokumenty).

Pro nejbližší období považujeme za potřebné změnit nejprve to, co je nejnaléhavější a většinou nevyžaduje mimořádný čas ani velké přípravy: *upravit hodinové dotace pro dějepis na minimálně dvě hodiny týdně v každém ročníku základních škol i gymnázií (a minimálně ve dvou ročnících SOŠ); doplnit a upravit podmínky pro udělování tzv. doložek učebnicím dějepisu; ustavit odbornou komisi pro dějepisnou výuku a pomůcky a zařadit dějepis mezi volitelné předměty státní maturity již v 1. etapě příprav.* V dalším období pak řešit i ostatní problémy. Věříme v příznivý ohlas u našich volených zástupců i u ostatních občanů. Uvážíte-li, že se můžete a chcete k tomuto problému vyjádřit nebo něčím přispět, prosíme, neváhejte.

Výbor Sdružení historiků ČR

Výbor Asociace učitelů dějepisu ČR

Praha, březen 2000

Kontakty na Sdružení historiků ČR:

PhDr. Jiří Kocián, tajemník SHČR,

Ústav pro soudobé dějiny ČAV,

Vlašská 9, Praha 1, 118 40

tel: 02/57 53 11 22; 02/57 53 30 36;

fax: 02/57 53 11 21;

e-mail: kocian@usd.cas.cz

Kontakty na ASUD ČR:

PaedDr. Helena Mandelová,

předsedkyně ASUD,

Bozděchova 7, Praha 5, 150 00

tel + fax: 02/53 55 84,

e-mail: mandel@tnet.cz